3 ta' Ottubru, 1963.

Imħallef:

Onor. J. Caruana Colombo, B.Litt., LL.D.

Valerian Formosa

versus

Squadron Leader Alfred Hone

Danni — Responsabiltà — Negliġenza — Kolliżjoni — Triq — naħa ħażina tat-triq — Karozza

Sewwieq ta' karozza li jkun fuq in-naħa ħażina tat-triq mhux neċessarjament jkun responsabbli għall-kolliżjoni, jekk l-aġir tiegħu ma jkunx ta lok għal dik il-kolliżjoni.

Il-Qorti, rat l-att taċ-ċitazzjoni li bih l-attur wara li jippremetti illi fil-15 ta' Jannar, 1961 il-konvenut waqt li kien qiegħed isuq il-car tiegħu numru 18776 minn Old Church

Street, Siggiew minhabba traskuraġni, nuqqas ta' għaqal u inosservanza tar-regolamenti tas-sewqan, ġie in kolliżjoni mal-motor cycle Triumph 200 numru 16093 proprjetà tiegħu, u kkaġonalu dannu rilevanti kif jirriżulta waqt it-trattazzjoni tal-kawża; 2. jitlob illi, premessa kwalunkwe neċessarja dikjarazzjoni u provvediment opportun, il-konvenut, prevja jekk hemm bżonn, dikjarazzjoni li l-kolliżjoni saret minħabba traskuraġni, nuqqas ta' għaqal u inosservanza tar-regolamenti tas-sewqan da parti tal-konvenut, jiġi minn din il-Qorti kundannat iħallsu, in linea ta' danni minnu sofferti, mħabba ħsara riportata fil-motor cycle tiegħu dik is-somma li tiġi mill-istess likwidata, anki jekk hemm bżonn b'opera ta' periti nominandi. Bl-ispejjeż kompriżi dawk tal-ittra uffiċjali tat-28 ta' Jannar. 1961.

Rat in-nota ta' eċċezzjonijiet tal-konvenut, li biha jeċċepixxi illi l-kolliżjoni riferita fl-att taċ-ċitazzjoni, ġiet provokata u kaġonata unikament minħabba l-ħtija u negliġenza ta' l-istess attur. Salvi eċċezzjonijiet oħra;

Rat id-dikjarazzjoni ta' l-attur u dik tal-konvenut;

Rat id-degriet tat-18 ta' April 1961, li bih ġie nominat perit biex jirrelata jekk il-konvenut huwiex responsabili għall-kolliżjoni indikata fiċ-ċitazzjoni, u f'każ affermativ biex jillikwida d-danni pretiżi sofferti mill-attur u biex jissottometti wkoll l-osservazjonijiet kollha li għandhom x'jaqsmu mal-każ.

Rat il-proċess verbali tal-aċċess u s-seduti miżmuma mill-perit legali kif ukoll ir-relazzjoni ta' l-istess perit;

Rat id-degriet tal-5 ta' Ġunju, 1962, li bih fuq talba ta l-attur ġew nominati periti addizzjonali biex jirrelataw fuq l-oġġett li fuqu irrelata l-ewwel perit;

Rat ir-relazzjoni ta' l-istess periti addizzjonali;

Eżaminat l-atti l-oħra tal-kawża;

Ikkunsidrat:

Illi jirriżulta li fil-15 ta' Jannar, 1961, f'xit-3 p.m., il-konvenut kien qiegħed imexxi l-car tiegħu Volkswagen Nru. 1877 ġej min-naħa ta' Għar Lapsi u għaddej minn Old Church Street sejjer lejn Pjazza San Nikola, Siggiewi: kellu miegħu lil bintu Denis, riekba quddiem, ħdejh, u lil martu Mary, riekba wara. Meta wasal ftit 'il bogħod minfejn it-triq imsemmija tisbokka ġo Pjazza San Nikola, il-car tal-konvenut ġie f'kolliżjoni ma motor-cycle Triumph 200 Nru. 16093 proprjetà ta' l-attur u li kien immexxi minnu. Bil-ħabta ż-żewġ vetturi sofrew ħsara, partikolarment il-motor-cycle. L-attur jaddebita r-responsabilità tal-kolliżjoni lil konvenut, mentri dan ta' l-aħħar jiddeklina kwalunkwe responsabilità;

Illi l-attur jaskrivi r-responsabilità msemmija lil konvenut għal dawn ir-raġunijiet. Hu jgħid li kien sejjer minn Pjazza San Nikola għal Old Church Street, Siggiewi, ċioè fid-direzzjoni inversa tal-konvenut b'xi 20 mil fis-siegħa, meta wasal fil-kantuniera hu lemaħ lil konvenut minn xi 50 pied 'il bogħod minnu miexi f'nofs it-triq, u allura hu ġibed lejn in-naħa tiegħu, l-aktar għaliex deherlu li kien hemm post minfejn igħaddi iżda l-konvenut baqa' miexi min-nofs u mbagħad kiser ġo fih, u ħabtu; il-motor-cycle tiegħu laqat lil konvenut fuq il-bumper ta' quddiem lejn in-naħa tal-lemin tal-car u hu tar fuq il-motor cycle u spiċċa mixħut taħt il-car; jikkalkola li fil-ħin tal-ħabta hu kien imexxi l-motor cycle b'xi 15-il mil fis-siegħa. Min-naħa tiegħu, il-konvenut igħid li meta tfaċċa quddiemu l-ewwel darba hu deherlu li l-attur kien bil-ħsieb li jaqsam it-triq quddiem biex jidħol f'side street, St. James Street, fuq ix-xellug tiegħu, ċioè tal-konvenut, imma l-attur

meta wasal f'nofs it-triq, reġa' dahar fuq ix-xelug, u mill ġdid mar fuq il-lemin; għalhekk hu waqaf il-car f'nofs it-triq, billi ma setax jagħraf l-attur f'liema direzzjoni kien sejjer, il-car waqqafha meta l-attur kien għadu xi 14-il pass 'il bogħod minnu; l-attur baqgħa miexi lejh, head on, mingħajr ma għamel ebda tentativ li jwaqqaf, u ħabat maċ-ċentru tal-bumper tal-car; il-motor cycle daħal taħt il-parti ta' quddiem tal-car, u l-attur tar għal fuq il-bonnet, tgerbeb minn fuqu, u ġie fl-art ħdejn ir-rota ta' wara tal-lemin tal-car;

Illi fl-ewwel relazzjoni, il-perit wasal għall-konklużjoni li l-konvenut ma għandux jirrispondi għall-ħsara kaġonata lil motor cycle fl-iskontru mal-karrozza tiegħu, b'mod li ma hemmx lok li jgħaddi għat-tieni parti tal-inkariku tiegħu. Ir-raġunijiet li nduċew lil ewwel perit jasal għal din il-konkluż-joni huma li l-kolliżjoni ġrat unikament minħaba l-manjera ta' sewqan ta' l-attur li meta, fl-aħħar manuvra, kiser biex jerġa' jiġi fuq is-side tiegħu ħalli jgħaddi bejn il-car u t-tarf tat-tarġa fuq il-lemin tal-car — dan jingħad għaliex it-triq ma fihiex bankini — isswingja 'l barra wisq; tilef il-kontroll; u baqa' dieħel fuq il-car wieqaf ta' l-attur. Fir-relazzjoni tagħhom, il-periti addizzjonali issottometew li kienet biss il-kondotta tal-konvenut li kkaġonat il-kolliżjoni, billi hu żamm fuq in-naħa l-ħażina tat-triq sal-mument ta' l-iskontru, u ma ġibitx għal fuq in-naħa tiegħu biex iħalli lil motor-cycle ta' l-attur igħad-di fuq il-lemin tal-karrozza;

Illi dina l-Qorti taqbel mal-konklużjoni raġġunta fl-ewwel perizja u mhux ma dik raġġunta mill-periti addizjonali, u dan għar-raġunijiet segwenti. L-indaġini li trid issir hija, l-ewwel dik dwar ir-raġunijiet li għalihom il-kontendenti jaskrivu lil xulxin il-ħtija għall-kolliżjoni; u, imbagħad, dwar ir-raġuni-jiet sottomessi fiż-żewġ perizji li nduċewhom jaslu għall-kon-klużjoni minnhom rispettivament raġġunta. L-attur jaskrivi l-ħtija lil konvenut għaliex jippretendi li dan kien miexi f'nofs

it-triq u għalhekk hu ġibed lejn in-naħa tiegħu l-aktar għax deherlu li kien hemm post mnejn igħaddi; il-konvenut baqa' miexi min-nofs u anzi kiser ġo fih, u ġrat il-ħabta. Mhux f'kuntrast, għaliex jinsab rikonoxxut minnu stess, li l-konvenut kien miexi f'nofs it-triq, Old Church Street: u l-periti addizjonali biex waslu għall-konklużjoni minnhom raġġunta ibbażaw ruħhom kważi unikament fuq din iċ-ċirkostanza. Però din iċ-ċirkostanza waħidha mhix biżżejjed biex il-konvenut jiġi ritenut responsabili għall-kolliżjoni; għaliex il-fatt li driver ikun isuq, minflok fuq ix-xellug tat-triq, kif iridu r-regolamenti, fuq il-"crown of the road" mhux deċisiv għas-soluzzjoni tal-kwistjoni dwar liema driver kien il-ħtija tal-kolliżjoni (Vol. XXXVII, iv, 1137) ; u "the driver who is on the wrong side of the highway in violation of the rule of the road is generally the cause of the collision and therefore responsible for the damage sustained by the one **driving on the proper side**, provided the latter **was exercising reasonable care"** (Gibb & Millner, The Trial of Motor Car Accident Cases Sec. 73 p. 64). Issa, darba li l-motor cycle, skond l-istess attur, ħabat fuq il-bumper ta' quddiem tal-car, u l-car kif ingħad kien f'nofs it-triq, bilfors isegwi li l-attur ma kienx **on the proper side,** imma kien ukoll **on the wrong side in violation of the rule of the road.** Kwindi l-attur ma jistax jibbenefika mir-regola ġa msemmija għaliex ma kienx "driving on the proper side"; u kif ser jingħad, l-attur lanqas ma kien "exercising reasonable care." Barra minn dan, l-attur jirrikonoxxi li għalkemm il-konvenut kien miexi f'nofs it-triq, kien hemm post minn fejn hu jgħaddi. Kwindi b'dik il-vjolazzjoni kollha tar-regolamenti tat-traffiku da parti tal-konvenut, l-attur ma kienx ostakolat li jipprosegwi fil-kors tiegħu. Però, l-attur igħid b'żieda li l-konvenut mhux biss baqa' miexi min-nofs it-triq, imma kiser ġo fih; jiġifieri li l-konvenut kiser ġo fih min-nofs it-triq fejn kien, u baqa' jmexxi l-car sal-mument tal-ħabta. Dawn iż-żewġ asserzjonijiet ta' l-attur, minnu deposti, mhumiex sostenibbli. Bħalma ġie sottomess fl-ewwel perizja, kieku vera-

ment il-konvenut *kiser fuq l-attur, il-pożizzjoni tal-car tal-konvenut* mhux biss kienet tkun angolata lejn il-lemin, cioè f'pożizzjoni diversa minn dik kif hija murija fl-iskizz (Dok. X fol. 54) li ġie magħmul mill-perit fuq informazzjonijiet u qisien moghtja lilu waqt l-aċċess, imma l-car kien jolqot il-motorcycle mhux bil-parti tal-lemin tiegħu ta' quddiem, kif jirrikonoxxi l-istess attur, imma aktarx bil-parti tan-nofs ta' quddiem; u f'dan il-każ, il-motor cycle kien jiġi milqut pjuttost fuq *il-ġenb tal-lemin tiegħu b'mod li,* mal-ħabta, l-attur ma kienx jiġi mtajjar, kif fil-fatt ġara, fuq il-bonnet tal-car. Dan seta' ġara biss, kif ġara, għaliex il-motor cycle ġie in kontatt mal-car bil-parti ta' quddiem tiegħu, ħaġa din li ma setgħetx tiġri jekk, kif jippretendi l-attur, il-konvenut ftit qabel il-ħabta kien kiser għal fuq il-lemin tiegħu. Il-Qorti tirritjeni aċċettabili l-affermazzjoni tal-konvenut, korroborat minn martu u bintu, li hu waqqaf il-car meta l-motor cycle kien għadu xi 14-il pass 'il bogħod minnu; jiġifieri fil-ħin tal-iskontru l-car tal-konvenut kien wieqaf; u li mhux il-car tal-konvenut daħal ġol-motor cycle, imma l-motor cycle ta' l-attur daħal u ħabat mal-car. Del resto l-attur jirrikonoxxi din iċ-ċirkostanza fid-depożizzjoni tiegħu, meta jgħid: "...il-mutur tiegħu laqtu" (il-konvenut) fuq il-bumper ta' quddiem tiegħu...";

Illi ġie sottomess mill-periti addizzjonali u minnhom konkluż, li l-konvenut kien fi ħtija għaliex waqqaf il-car fuq in-naħa *ħażina tat-triq sal-mument tal-ħabta* u *ma ġibitx għal* fuq in-naħa tiegħu biex iħalli lil motor cycle ta' l-attur igħaddi fuq il-lemin tal-car; li l-konvenut ma kellux għalfejn iwaqqaf il-car, u b'dak il-waqfin tal-car f'nofs it-triq l-attur ġie sorpriż. Fil-fehma ta' dina l-Qorti dawn is-sottomissjonijiet u konklużjoni tal-periti addizzjonali mhumiex aċċettabili. Huwa veru, bħalma ġa ntqal, li l-konvenut kien imexxi u waqqaf il-car f'nofs it-triq; imma kif ġa wkoll intqal skond ma jgħid l-istess attur, u anke l-istess periti, bejn fejn waqaf il-car u t-tarf tal-kareġġjata kien hemm spazju biżżejjed, għalkemm

ristrett ħafna, fuq in-naħa tax-xellug tal-motor cycle biex dan jista' jgħaddi. B'dan kollu, il-periti jissottomettu li l-attur ġie sorpriż bil-waqfien tal-car f'nofs it-triq, b'mod li ma rnexxilux jiddiriġi l-motor cycle. ġo dak l-ispazju. Però l-attur ma kellux għalfejn jiġi sorpriż, għaliex hu jgħid li ra l-car tal-konvenut f'nofs it-triq meta kien għadu xi 50 pied 'il bogħod mill-car, u dak il-ħin hu deherlu li kien hemm, kif jirriżulta li kien hemm, spazju biżżejjed minfejn igħaddi: ma jirriżultax li l-konvenut bidel dik il-pożizzjoni, ċioè kiser lejn il-lemin tiegħu, anzi jirriżulta li waqaf fejn kien, fejn kien raħ mill-ewwel l-attur; f'pożizzjoni ċioè li kienet tħalli spazju lil attur li minnu jista' jgħaddi. Ma jittrattax mill-każ li l-konvenut kien miexi regolarment fuq is-side tiegħu u f'daqqa waħda, meta wasal ħdejh, l-attur, jew ftit qabel, resaq lejn nofs it-triq. Jista' jingħad, anzi jgħiduh il-periti addizzjonali, li l-konvenut ma kienx ġustifikat jieqaf u li kien messu ġibed min-nofs it-triq fuq in-naħa tiegħu biex iħalli l-motor cycle ta' l-attur igħaddi. Hawn tiġi rilevata diverġenza bejn it-tesi ta' l-attur u l-bażi tal-konklużjoni tal-periti addizzjonali fis-sens li l-attur jagħti tort lil konvenut għaliex baqa' miexi u daħal fuqu, ċioè ma waqqafx; u l-periti jagħtuh tort għaliex waqqaf. Kif ingħad aktar 'il fuq, jirriżulta sodisfaċentement li l-konvenut waqqaf il-car, fil-pożizzjoni fejn kien, f'nofs it-triq, meta l-attur kien xi 15-il pass 'il bogħod minnu. Il-Qorti tirritjeni li l-konvenut fiċ-ċirkostanzi, kif se jissemma, kien ġustifikat iwaqqaf il-car fil-pożizzjoni li kienet f'nofs it-triq, anke mingħajr ma jibqa' miexi u jersaq lejn is-side tiegħu. Il-konvenut igħid li waqqaf il-car f'nofs it-triq fejn kien għaliex deherlu, bil-manuvri li l-attur kien qed isegwi, li dan ried jaqsam it-triq, Old Church Street, minn quddiemu biex jidħol f'St. James Street, fuq ix-xellug tal-car. Jekk huwa veru li l-attur għamel dawn il-manuvri, dan is-serpeġġjar, li jsemmi l-konvenut, u li l-periti addizzjonali ma jsemmu assolutament xejn dwarhom, allura l-konvenut kien ġustifikat iwaqqaf il-car fejn kien jinsab, mingħajr ma jersaq lejn is-side tiegħu; u dan, anzi, biex jiffaċilità

l-passaġġ lill-attur. Diversament, kieku baqa' miexi kemm kieku resaq lejn is-side tiegħu, il-konvenut kien jimblokka lill-attur il-passaġġ għal dik it-triq, St. James Street, u ċertament kienet issir kollizjoni. Il-periti addizzjonali ma tawx affidament għal dak li jgħid il-konvenut, ċioè li hu osserva li min nofs it-triq fejn kien imexxih, l-attur isswervja l-motor cycle lejn ix-xellug tiegħu, u mill-ġdid dawru lejn il-lemin, u b'hekk tah x'jaħseb li ried imur f'St. James Street, u għalhekk hu waqqaf il-car fejn kien. Il-periti ssottomettew li l-konvenut ma kienx ġustifikat jaħseb, kif ħaseb, għaliex fil-fatt l-attur ma isserpeġġjax, iżda kien imexxi sewwa, isegwi regolarment u korrettament il-kurva tat-triq kif kellu jagħmel: u li kien biss il-konformazzjoni tat-triq li tat l-impressjoni lil konvenut li l-attur jisserpeġġja. Issa, kieku kien hemm f'dan ir-rigward l-asserzjoni isolata tal-konvenut, kienet forsi din l-asserzjoni tiġi skartata, u jingħad "forsi" għaliex l-istess tikkrea dubju serju li għandu jmur a vantaġġ tal-konvenut. Però, din l-asserzjoni tinsab korroborata mhux biss minn mart il-konvenut u bintu, imma mill-istess attur. Infatti igħid l-attur espressament fid-depożizzjoni tiegħu in kontroeżami "......Qabel kien hemm raġel fil-kantuniera miexi 'l fuq u biex niskapulah kelli niġbed ftit 'il barra mis-side tiegħi u okkupajt qiesu kwart mit-triq; u biex jiena niskapulah lil konvenut jiena erġajt ġbidt lejn in-naħa tiegħi......" L-attur jieqaf hawn. Però min-naħa tiegħu l-attur, darba li ħabat mal-car tal-konvenut li kien wieqaf f'nofs it-triq, bilfors li reġa' ġibed lejn nofs it-triq, probabilment biex jipprova jgħaddi mill-ispazju bejn il-car u tarf it-tarġa u jibqa' sejjer 'il fuq minn Old Church Street: u hekk jiġi preċisament it-tliet serpeġġjamenti ta' l-attur li jiddeskrivi l-konvenut. Kwindi bħalma ikkonkluda l-perit fl-ewwel relazzjoni, għandu jiġi ritenut li l-kollizjoni ġrat unikament minħabba l-maniera ta' sewqan ta' l-attur, li meta, fl-aħħar manuvra, kiser biex jerġa' jiġi fuq is-side tiegħu ħalli jgħaddi bejn il-karozza u t-tarf tat-tarġa fuq il-lemin tagħha, isswingja 'l barra wisq, tilef il-kontroll, u baqa' dieħel fil-car

wieqaf ta' l-konvenut; l-attur ma kienx qiegħed jieħu "reasonable care" fit-tmexxija tal-motor cycle. Jista' jkun li n-negliġenza inizjali kienet tal-konvenut, imma dan ikkorreġa ruħu, billi waqqaf il-car, fi żmien utili qabel il-ħabta, b'mod li l-attur kellu l-opportunità li jevita l-kolliżjoni, u kwindi r-responsabilità taqa' fuqu, u tapplika t-teorija tal-"last opportunity".

Illi stante din il-konklużjoni li ġiet għaliha l-Qorti, ma hemmx lok li jiġu likwidati d-danni pretiżi minnu sofferti kif domandat mill-attur;

Għal dawn ir-raġunijiet,

Tiddeċiedi billi, wara li tiddikjara li l-kolliżjoni ndikata fiċ-ċitazzjoni ġrat bi ħtija ta' l-attur, tirrespinġi d-domanda ta' l-istess attur, bl-ispejjeż kollha tal-kawża.